

Sperrefrist 4.10 kl. 13.00

Politisk grunnlag for en ny regjering utgått av
Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet

I. Innledning

II. Verdigrunnlag

III. Gjennomgang av politiske hovedsaker

A) Politikk for omstilling, vekst og økt
sysselsetting i hele landet

B) Politikk for miljø-, natur- og ressursvern

C) Politikk for trygghet, velferd og omsorg

D) Politikk for sikkerhet og internasjonalt
samarbeid - herunder særlig forholdet til
Europa.

I. Innledning

I overenstemmelse med fellesmerknaedene i innstillingen til Langtidsprogrammet har Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet gjennomført forhandlinger med sikte på å klarlegge grunnlaget for en ny regjering. De tre partier er kommet frem til enighet om mål og retningslinjer for en felles politikk som er nedfelt i det foreliggende dokument.

De tre partier har i dette dokumentet lagt særlig vekt på fire hovedområder for den nye regjering:

- Politikk for omstilling, vekst og økt sysselsetting i hele landet.
- Politikk for miljø-, natur- og ressursvern.
- Politikk for trygghet, velferd og omsorg.
- Politikk for sikkerhet og internasjonalt samarbeid - herunder særlig forholdet til Europa.

De tre partier har funnet det særlig viktig med en grundig drøfting på disse områdene fordi det har skjedd store endringer i forutsetninger og utfordringer siden de tre partier sist samarbeidet i regjering. En rekke saksområder er omtalt kortfattet eller ikke omtalt spesielt fordi partiene ikke har funnet behov for en utdypning i dette dokumentet.

I tillegg vil en ny regjering bygge sin politikk på fellesmerknaedene fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet i den foreløpige innstilling til Langtidsprogrammet 1990-93 (innst. S. nr. 305 88/89) og til Revidert Nasjonalbudsjett 1987 (Budsjettinnst. S. IV 86/87) og på de deltagende partiers programmer for inneværende stortingsperiode.

II. Verdigrunnlag

En regjering utgått av Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet vil føre en politikk som er fast forankret i de kristne grunnverdier, våre nasjonale og kulturelle tradisjoner, våre demokratiske institusjoner og i respekten for liv og menneskeverd.

Det er en viktig oppgave å arbeide for en styrking av samfunnets norm- og verdigrunnlag. Det vil bli lagt avgjørende vekt på å føre en politikk som fremmer ansvarsfølelse og bevissthet om normer og etiske forpliktelser i samfunnet. Dette må skje både gjennom tiltak for å styrke familien og ekteskapet, bedre skolens innhold, forsvare kulturarven og ved å legge større vekt på det personlige ansvar.

Politikken må bygge på at den enkelte gis større frihet, men også større ansvar. Virkelig frihet kan bare vokse frem i respekt for andres frihet, - gjennom ansvar, omsorg og medmenneskelighet. Det må legges særlig vekt på å gi større trygghet for barn og eldre og på å øke respekten for rettsregler, liv og eiendom.

Det er et viktig mål å arbeide for sosial trygghet for alle. Fellesskapet må verne om interessene til dem som ikke makter å hevde sine rettigheter og vise særlig omtanke for svake grupper. Det vil bli lagt vekt på å fremme et velferdssamfunn hvor den enkelte opplever tilhørighet og medansvar gjennom familie, nærmiljø og frivillig engasjement. Frivillige organisasjoner må stimuleres i det arbeide de har påtatt seg til samfunnets beste.

Det er nødvendig å styrke folkestyret for å hindre at sektorinteressene vinner frem på bekostning av viktige samfunnsinteresser. Det er nødvendig med mer styring i stort og mindre i smått. Det må føres en aktiv fordelingspolitikk som utjevner levekårene mellom grupper og distrikter.

Forvalteransvaret er grunnleggende også i miljøpolitikken. Det er et ansvar både samfunnet og den enkelte må påta seg, slik

at våre etterkommere kan arve muligheten til å leve i ren natur med ren luft og rent vann.

Ut fra vår kulturarv og menneskesyn er det en forpliktelse å bidra til større internasjonal rettferdighet. Regjeringen vil legge vekt på dette i sitt internasjonale engasjement.

III Gjennomgang av politiske hovedsaker

A. POLITIKK FOR OMSTILLING, VEKST OG ØKT SYSSELSETTING I HELE LANDET

En sentral oppgave for Regjeringen vil være å føre en politikk som forener en bærekraftig utvikling med omstilling og en økonomisk vekst som kan sikre sysselsettingen i hele landet. Et konkurransedyktig næringsliv er en grunnleggende forutsetning for å løse miljøoppgavene og fortsatt sikre grunnlaget for velferd, trygghet og frihet for den enkelte. Regjeringen vil derfor satse offensivt på omstilling, nyetablering og bedre rammevilkår for næringslivet som grunnlag for lønnsomme arbeidsplasser og ny vekst.

Det er behov for å styrke fastlandets driftsbalanse overfor utlandet ytterligere. Ressurser må overføres fra skjermet til konkurranseutsatt virksomhet på fastlandet.

Avhengigheten av petroleumsinntektene må reduseres. Det må derfor opprettes et oljefond som tar hensyn til at petroleumsinntektene representerer en uttapping av nasjonalformuen. Fondet må bidra til at petroleumsinntektenes virkning på norsk økonomi blir stabilisert og mer påregnelig i fremtiden.

I kampen mot arbeidsledigheten vil det være avgjørende at man lykkes å bringe kostnadsnivået for norsk næringsliv nærmere de land vi konkurrerer med. Regjeringen vil derfor ha nær kontakt og samarbeid med partene i arbeids- og næringsliv for å legge til rette for en inntektsutvikling som kan bringe lønns-, pris- og kostnadsutviklingen mer på linje med de land vi konkurrerer med.

Utfordringen ved utformingen av politikken i årene fremover blir å føre en politikk som gjør det mulig å oppfylle dette. Dersom det ikke skjer, svekkes grunnlaget for full sysselsetting og velferd på lang sikt.

Hovedvekten i en politikk for omstilling, vekst og økt

sysseletting vil bli lagt på på følgende elementer:

1. Den økonomiske politikken må bygge på aktive stimulansetiltak overfor produksjonslivet, og ressursene må aktiviseres for å skape ny vekst og nye arbeidsplasser. Regjeringen vil legge opp en bredt anlagt strategi for å gjøre norske produsenter mer konkurransedyktige bl.a. gjennom en skatte- og inntektspolitikk som kan begrense kostnadsveksten, gjennom kompetanseoppbygging, forskning og utvikling, utbygging av infrastruktur, bedring av arbeidsvilkårene for bedriftene og en aktiv konkurranse-, forenklings- og effektiviseringspolitikk. Næringslivet må få stabile og bedre rammebetingelser for å trygge arbeidsplassene og bidra til nyskapning, omstilling og nye, varige arbeidsplasser.

Investeringsavgiften trappes ned i omfang. Samtidig vil arbeidsgiveravgiften bli trappet ned i geografisk avgrensede områder for å gi arbeids- og næringslivet bedre arbeidsvilkår hvor sysselsettings- og bosettingsproblemene er særlig store.

Det gjennomføres tiltak for å styrke egenkapitaldannelsen i næringslivet. Aksjemarkedet må sikres stabile, gode rammevilkår som bidrar til en slik utvikling. Nyetablering og omstilling må stimuleres gjennom bedre betingelser for forsknings- og utviklingsinnsats og bedre tilgang på risikokapital. Forholdene må legges til rette for å utvide bredden i eierskapet i produksjonslivet generelt.

2. Det er et mål at veksten i offentlige utgifter blir svakere enn veksten i nasjonalinntekten.

Det må gjennomføres reelle lettelser i summen av direkte beskatning av personer og familier og bedriftsbeskatningen for å legge til rette for dempet lønnsvekst, for å sikre sysselsettingen, styrke barnefamilienes økonomi og gjenskape vekstkraften i hele næringslivet. Dette må også

sees i sammenheng med bruken av indirekte skatter, særlig miljøavgifter som tas i bruk for å fremme et miljøvennlig produksjons- og forbruksmønster.

Skattereformene for personbeskatningen må føre til en videre reduksjon av marginals-katten, og gi et enklere og mer effektivt skattesystem. Videre må det foretas en jevnlig justering av progresjonsgrenser i inntekts- og formuesbeskatningen og arveavgiften for å hindre automatisk skatteskjerpelse.

Regjeringen vil videreføre skattereformen i samsvar med de forutsetninger som Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet la til grunn i innst. S. nr 258 (1986-87). Regjeringen vil i det kommende budsjett legge særlig vekt på å redusere marginals-katten og bedre situasjonen for barnefamiliene:

- Øvre grense for beskatning av arbeidsinntekter vil bli redusert til 56 pst. Det er et mål at dette kan gjennomføres i løpet av de to første år.
- Barnefamilienes økonomiske situasjon vil bli bedret gjennom det samlede skatteopplegg, og tiltakene rettes særlige mot småbarnsfamiliene. I familiebeskatningen vil det bli lagt vekt på å bedre den økonomiske situasjon for eninntekts barnefamilier - særlig for enslige forsørgere.

Regjeringen vil forøvrig i sitt arbeid legge opp til at:

- Arbeidet med å utvide skattefundamentet vil bli gjennomført i samsvar med innstillingen til skattemeldingen.
- Beregningsgrunnlaget for toppskatten vil bli endret slik at direkte utgifter til inntekts ervervelse vil bli fradragsberettiget også i toppskatten.

Regjeringen viser videre til at de tre partier i fellesskap uttaler i innstillingen:

"Erfaringene fra den reform det nå legges opp til vil avgjøre om en kan gå enda lenger i reduksjon av de progressive elementene i skattesystemet."

Den private sparingen i samfunnet må oppmuntres, gjennom videreføring av skattereformen som demper nettoskattesatsene og gjennom særlige stimulansetiltak. Fradragsregler for pensjonspremier vil bli bedre tilpasset de enkelte gruppers behov for å bygge opp et tilfredstillende pensjonsgrunnlag. Vilkårene for reell, langsiktig finans- og pensjonssparing vil bli bedret. Regjeringen vil i den forbindelse vurdere de ulike ordninger for langsiktig finanssparing med sikte på å få mest mulig like beskatningsregler for de ulike spareformer.

Reformer i bedriftsbeskatningen må ta sikte på å sikre en mer effektiv ressursutnyttelse og redusere omfanget av skattemessig motiverte investeringer som er samfunnsøkonomisk ulønnsomme. Et eget utvalg er nå i arbeid med selve bedriftsbeskatningen og utvalget vil være ferdig våren 1990. Regjeringen vil etter dette og på bakgrunn av erfaringene med reformen i personbeskatningen drøfte endringer i bedriftsbeskatningen.

Regjeringen vil forøvrig intensivere arbeidet med å motvirke skatteunndragelser og skatteomgåelse.

Regjeringen vil utrede et system med differensiert merverdiavgift med lavere avgift på basismatvarer. En slik utredning skal bl.a. avklare de avgiftstekniske, fordelingsmessige og lovmessige konsekvenser av et system med differensiert moms.

3. I utformingen og gjennomføringen av finanspolitikken og

penge- og kredittpolitikken må behovet for en stabil kronekurs tillegges stor vekt.

Regjeringen vil med utgangspunkt i Kleppe-utvalgets innstilling arbeide videre med nedbygging av valutareguleringene. Statsbankenes oppgaver må være å ivareta fordelingsmessige og næringspolitiske mål som det ikke er naturlig for det øvrige banksystem å prioritere innenfor rammen av en forretningsmessig vurdering. Dette vil bl.a. skje gjennom rentefastsettelsen i statsbankene. Det utredes en bedre samordning av virksomheten i de statlige nærings- og distriksbankene. Støtte til særlig prioriterte formål bør i større grad skje gjennom direkte bevilgninger og investeringstilskudd.

4. Det må føres en aktiv politikk for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. En politikk for stabil bosetting må være et hovedelement i en fremtidsrettet velferdspolitik. Distriktspolitikken må bygge på en positiv tro på distriktenes ressurser og muligheter. Innenfor et samlet økonomisk opplegg vil det bli lagt stor vekt på å oppfylle distriktspolitiske mål som opprettholdelse av hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og mer likeverdige levevilkår.

For å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret er det behov for en kursendring der den samlede innsatsen for å bygge ut næringsliv og servicetilbud i hele landet styrkes, med hovedvekten på følgende elementer:

- Kommunene gis bedre muligheter for å tilrettelegge for nye arbeidsplasser i næringslivet. Ordningen med tilskudd til kommunale næringsfond utvides.
- Det må legges vekt på tiltak som kan bedre arbeidstilbudet for kvinner, bl.a. gjennom økt satsing på etablererskoler for kvinner.
- Statlige arbeidsplasser bør spres sterkere.

- Den geografiske utjevning av teletakstene videreføres.
- Fortsatt utbygging av viktige grunnlagsinvesteringer i distriktene, bl.a. for å redusere avstandsulemper og næringslivets transportkostnader.
- Distriktenes Utbyggingsfond skal fortsatt spille en sentral rolle i vår distriktspolitik og virkemidlene målrettes i sterkere grad mot konkrete prosjekter og utsatte områder.
- Det må gis støtte til lokale kompetansesentra, og det legges vekt på å utnytte moderne teknologi for å desentralisere næringsaktivitet.
- Det må gjennomføres spesielle tiltak for å møte den alvorlige befolkningsutviklingen i Finnmark og Nord-Troms. Regjeringen vil derfor gjøre Finnmark og Nord-Troms til en egen tiltakssone hvor det vil bli satt inn økonomiske tiltak for å bedre nærings- og bosettingsgrunnlaget. En del av tiltakene vil være avgrenset i tid. I tiltakssonen vil det bli gjennomført særlige reduksjoner i personbeskatningen og andre person- og næringsrettede tiltak som reduserer kostnadene i regionen. Regjeringen vil raskt legge frem for Stortinget en samlet plan for opprettelsen av tiltakssonen.
- Regjeringen vil gjennomføre en vurdering av en omlegging av distriktsskatteloven slik at personer utenfor avsetningskommunene kan avsette midler til prioriterte formål innen distriktsskattelovens virkeområder.
- Regjeringen vil legge frem en melding om situasjonen i kyst-Norge.
- Det gjennomføres en analyse av de samfunnsøkonomiske konsekvenser av sentralisering kontra desentralisering.

5. Regjeringen vil bruke samferdselspolitikken aktivt for å sikre bosetting og næringsvirksomhet i hele landet. Opprustning av et godt fylkes- og riksveinett må prioriteres, jfr de tre partiers opplegg i innstillingen til Norsk Veg- og Vegtrafikkplan 1990-93.

6. Landbruket er avgjørende for livskraften i mange lokalsamfunn og et fundament for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Regjeringen legger vekt på at vår matvareberedskap opprettholdes og at norsk landbruk skal sikre landet kvalitetsprodukter.

Det er viktig for bosettingen at mange bruk kan holdes i drift. En god stamme av heltidsbruk er en forutsetning for å opprettholde og utvikle kompetanse og faglig miljø i næringen. Både heltids-, kombinasjons- og deltidsbruk skal ha sin naturlige plass innen norsk landbruk.

Regjeringen vil i samarbeid med næringen styrke miljøtiltakene i landbruket.

Når det gjelder inntekts- og produksjonsmålet, vises det til regjeringen Willoch's Langtidsprogram (St.meld. nr. 83 84/85) og til de tre partiers merknader i innstillingen til jordbruksoppgjøret for 1989, noe som betyr at den faktiske utvikling som for andre grupper vil måtte avhenge av den generelle økonomiske utvikling.

7. Det vil bli lagt vekt på en forsvarlig ressursforvaltning med sikte på å bygge opp igjen flere viktige fiskebestander. Fiskerinæringen må gjøres mer tilpasset salg til internasjonale markeder og mer uavhengig av offentlig støtte. Fiskerilovgivningen endres med sikte på en mer effektiv og funksjonelt virkende fiskerinæring. Fiskerinæringens rolle for bosettingen må opprettholdes.
8. Det foretas en kritisk gjennomgang av næringsoverføringene

og overføringene til statsaksjeselskapene må gradvis bygges ned.

Regjeringen vil åpne for en styrking av enkelte av de statlige selskapers egenkapital gjennom privat aksjetegning.

Midlene som frigjøres ved salg av statlige næringsengasjementer avsettes i et eget fond. Avkastningene av disse midlene nyttes til fremtidsrettede investeringer innenfor utdanning, forskning og utvikling. Dette må skje innenfor en samlet vurdering av den økonomiske politikken.

9. Offentlig sektor moderniseres, - gjennom mer fleksible åpningstider i den publikumsrettede del, delegering, forenkling, bruk av ny informasjonsteknologi og øket konkurranse, og en bedre arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor. Oppgaver i den offentlige sektor bør overføres til private når det tjener forbrukerne og bidrar til forenklinger. Arbeidet for forenkling av lovgivning, forskrifter og regelverk fortsettes, med sikte på å skape mer oversiktlige forhold og større handlefrihet for enkeltmennesker, bedrifter, kommuner og fylker.
10. Arbeidsmiljøloven vil bli revidert. Innenfor rammen av sikkerhetsmessige, helsemessige eller andre spesielle forhold må loven åpne for at samfunnets ressurser skal kunne brukes på en mer effektiv og rasjonell måte.

B. POLITIKK FOR MILJØ-, NATUR- OG RESSURSVERN

Miljøproblemene har fått et faretruende omfang som krever aktiv politisk handling både nasjonalt og internasjonalt. Klimaendringer som følge av utslipp av gasser, nedbryting av ozon-laget, luft- og vannforurensinger, avskoging samt ørkenspredning truer livet på jorden. Det er nødvendig med en kursendring for å forebygge skader på naturen og miljøet, og sikre en bærekraftig utvikling, basert på en forsvarlig forvaltning av ressursene.

Regjeringen vil prioritere kampen mot forurensning, spesielt klimaforstyrrende utslipp som CO₂. Gjennom miljøavgifter vil man søke i størst mulig grad å gjøre miljøvennlige handlinger privat- og samfunnsøkonomisk fordelaktig. Det er nødvendig med større personlig ansvar, og den enkelte må legge om sin livsstil og betale kostnader for å oppnå en miljøpolitisk kursendring.

Innsatsen innen natur- og miljøarbeidet styrkes. Økt verdiskaping vil gi grunnlag for økt innsats. Det foretas en streng kost/nytte vurdering av de miljøtiltak som vurderes gjennomført. Det må iverksettes tiltak mot de alvorligste forurensningene først.

Norge må delta aktivt i forpliktende internasjonalt samarbeid for strengere internasjonale miljøkrav og økt miljøinnsats. De nordiske planene følges opp og bygges videre ut. Det vil også være aktuelt å utvide det nordiske miljøsamarbeidet til landene rundt Østersjøen. Særlig viktig vil det være å forsere arbeidet med internasjonale klimaavtaler.

Regjeringen vil understreke behovet for å få opprettet en internasjonal domstol som kan bidra til å redusere de grenseoverskridende forurensninger.

1. Regjeringen vil aktivt arbeide for å oppfylle de mål for utslippsreduksjoner Stortinget har sluttet seg til for utslipp av CO₂, SO₂, NO_x, Ozon-nedbrytende stoffer, miljøgifter og næringsalter.

Regjeringen vil videre med utgangspunkt i de mål Stortinget har fastsatt for reduksjon av luftforurensninger samt ny viten som kommer til, utarbeide konsekvensanalyser som kan gi beslutningsgrunnlag for raskere reduksjoner i utslipp av svoveldioksid og nitrogenoksid. Det vil være særlig viktig å komme raskere igang med en reduksjon av karbondioksid-utslippene.

Varslings- og katastrofeberedskapen ved miljø-ulykker bedres.

2. For at miljøvennlig opptreden skal lønne seg, må markedsmekanismen tas i bruk i en miljøpolitisk snuoperasjon.

Miljøavgifter, pant og gebyrer brukes mer aktivt for å påvirke produksjons- og forbruksmønsteret og gi forurensning en pris. Avgiftssystemet tilpasses målet om å stimulere til miljøvennlige løsninger f.eks. ved at miljøkostnadene innen samferdsel og energisektoren bedre blir bedre reflektert i pris - og avgiftssystemet og ved at flere typer miljøinvesteringer fritas for investeringsavgift. Prinsippet om at forurenser skal betale må stå sentralt i utformingen av miljøpolitikken, også fordi dette vil påvirke holdninger og adferd.

Det er også viktig at inntekter fra miljøavgiftene brukes for å sikre bedre løsning av forurensningsproblemer.

3. Det er behov for streng lovregulering og strenge straffereaksjoner for å sikre miljøhensynene. Straffereaksjonene for alvorlige brudd mot lovverket vil bli skjerpet.

Myndighetenes kontroll med forurensningene styrkes.

4. Miljøforskningen styrkes. Miljøteknologi utvikles som nytt nasjonalt innsatsområde. Satsing på miljøteknologi må sees i sammenheng med målsettingene i miljøpolitikken og bidra til å gi norsk næringsliv mulighet til å konkurrere nasjonalt og internasjonalt. Det må legges til rette for konstruktivt samarbeid mellom myndigheter, næringsliv og forskningsmiljøene.

5. Regjeringens mål er å redusere de samlede forurensinger fra samferdselssektoren.

Det satses sterkere på å bygge ut kollektivtransporten. Tilbudet gjøres mer konkurransedyktig gjennom satsing på regularitet, kortere reisetid, komfort, tilgjengelighet og bevisst prispolitikk. Spesielt i tettsteder må kollektivtransportens andel av persontrafikken økes.

Regjeringen vil utnytte jernbanens trafikk- og miljømessige fortrinn ved å bygge ut jernbanetilbudet på strekninger med stor trafikk. Jernbanens andel av godstrafikken søkes økt.

For å redusere forurensingene fra bilbruk og øke trivselen i byområdene er det nødvendig å ta i bruk avgifter, restriksjoner og andre tiltak bl.a. bruk av gågater, enveiskjørt gater, bo-områder uten gjennomgangstrafikk, gratis parkeringsplasser ved kollektivknutepunkt og differensierte parkeringsavgifter.

Kravene til utslipp fra motorkjøretøyer og fra skip vil bli skjerpet. Bruk av blyfri bensin må ytterligere stimuleres gjennom økt prisforskjell mellom blyfri og blyholdig bensin. Påbud om bruk av katalysator eller annen renseteknologi utvides i tråd med utviklingen av nye tekniske løsninger. Det legges til rette for at forurensningsloven også kan gjøres gjeldende for samferdselsektoren.

Innenfor en gitt inntektsramme vris avgiftene fra innkjøp

til bruk av motorkjøretøyer for å stimulere reduksjon i forurensingene.

6. De miljømessige konsekvenser av ulike tiltak må trekkes sterkere inn i beslutningsprosessen og tillegges stor vekt. Det må legges et forebyggende helhetssyn til grunn for miljøinnsatsen.

For å oppnå en bærekraftig utvikling må en også motvirke en uheldig sentralisering av bosetting og næringsliv.

Ressursregnskap og -budsjett videreutvikles som et bedre premissgrunnlag for offentlige beslutninger.

7. Energiøkonomisering må stå sentralt i energipolitikken og det må arbeides mer aktivt for å utnytte dagens store ENØK-potensiale. ENØK-tiltak bør vurderes som alternativ til utbygging av ny kraft.

På denne bakgrunn er det Regjeringens mål å redusere forurensingene fra utvinning og forbruk av energi og å dempe veksten i energiforbruket med sikte på utflating. Det legges særlig vekt på å redusere andelen av mer forurensende energikilder.

Samlet plan for vassdrag skal fortsatt legges til grunn for forvaltningen av våre vassdrag.

8. Forvaltningen av ressurser og miljø må også gis en lokal forankring.

En sterkere utbygging av kommunale renseanlegg må stimuleres, bl.a. gjennom statlige tilskudd.

Det er viktig at det legges bedre til rette for sortering og gjenvinning av husholdningsavfall.

9. Det er nødvendig med omfattende tiltak for å redusere forurensningene fra landbruket. Det er også nødvendig med flere endringer i selve landbrukspolitikken og å vurdere effektivitetskrav i lys av forurensningsfaren.

Et mer miljøvennlig landbruk vil bli fremmet gjennom miljøavgifter på bl.a kunstgjødsel og plantevernmidler. Bruken av sprøytemidler må begrenses, bl.a gjennom nødvendige restriksjoner.

Det må fortsatt føres en streng jordvernpolitikk.

10. Regjeringen vil utrede skogproduksjonens evne til CO₂-opptak og vurdere økt skogplanting som et ledd i i strategien mot klimaendring nasjonalt og internasjonalt.

C. POLITIKK FOR TRYGGHET, VELFERD OG OMSORG

1. Det vil bli ført en bredt anlagt politikk for å styrke eiendomsretten og spre eiendom og makt. Lovverk og praktisering vil bli gjennomgått med sikte på å styrke enkeltmenneskets rettsstilling overfor det offentlige.
2. Rettssikkerheten må styrkes med sikte på å beskytte folks liv, helse og eiendom mot kriminelle overgrep. Det gjennomføres en handlingsplan mot kriminalitet, med særlig vekt på volds- og vinningskriminalitet.

Det må satses sterkere på forebyggende arbeid. Arbeidet med kriminalitet må føres på flere plan, både gjennom holdningsskapende tiltak og gjennom restriksjoner. Det må særlig legges vekt på det forebyggende arbeid gjennom barne- og ungdomsvernet.

Samfunnets reaksjonsapparat må reagere raskere for å kunne bekjempe kriminalitet. Det gjennomføres tiltak for å redusere køene i rettsapparatet og ved soningsanstaltene. Det utvikles et mer differensiert straffesystem med bruk av arbeids- og samfunnstjeneste, f.eks. i kombinasjon med bøter og egne soningsformer for ungdom. Det satses sterkere på oppbygging av konfliktråd som ledd i det kriminalitetsforebyggende arbeidet.

Soningen tar bl.a. sikte på å forberede de innsatte på et normalt samfunnsliv og -deltagelse etter endt fengselsopphold. De innsatte må derfor gis tilstrekkelige tilbud om rehabilitering og ettervern, slik at de kan føres tilbake til samfunnet etter endt soning og unngår å falle tilbake til ny kriminalitet.

Det settes inn økte ressurser til bemanning og utstyr i politi- og lensmannsetaten, samtidig som etatens arbeidsoppgaver og -metoder effektiviseres.

Det gjennomføres en opprustning av kampen mot

narkotikakriminalitet.

Regjeringen vil skjerpe kampen mot økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Regjeringen vil ved holdningsskapende arbeid og andre tiltak motarbeide de spekulative kreftene som opererer ulovlig på video-markedet.

3. Utdanningspolitikken må sikre målet om lik rett til utdanning. Skolen må vise hver enkelt elev omsorg, også ved å gi den enkelte utfordringer og mål å strekke seg mot.

Det vil bli satset på kunnskaps - og kompetanseheving i samfunnet, også som et viktig ledd i en politikk for ny vekst. Kunnskapsformidling og kvalitet må styrkes i alle deler av utdanningssystemet. Det er særlig behov for å styrke kunnskapene i norsk, matematikk og fremmedspråk. Skolens rolle som norm- og verdiformidler vektlegges i større grad.

Lærerutdanningen må styrkes.

Private skoler er et verdifullt alternativ og supplement til offentlige skoletilbud. Private skoler som fyller vilkårene i privatskoleloven må gis godkjenning og økonomiske tilskudd.

Timetallet i småskolen (1. - 3. klasse) utvides gradvis. Utvidelsen av timetallet benyttes først og fremst til større satsing på basisfagene.

Regjeringen vil utvide det pedagogiske tilbud for 6-åringer. Erfaringene fra de prøveordninger som er satt i verk vil bli evaluert når de foreligger.

Karaktersystemet og eksamensordningen i grunn- og videregående skole opprettholdes. Karakterer skal fortsatt

være viktigste opptakskriterium til videregående og høyere utdanning.

Fagopplæringen i arbeidslivet styrkes.

Studiefinansieringen må bedres slik at den stimulerer ungdom til å søke utdanning, spesielt høyere utdanning. Regjeringen vil øke stipendandelen, særlig for borteboende elever og dem med lengre studier.

4. Det vil bli ført en aktiv politikk for å styrke norsk kultur, som et viktig grunnlag for vår nasjonale identitet. Kulturpolitikken må legge vekt på å stimulere til bredde og mangfold i kunst- og kulturlivet og på å oppmuntre til høyest mulig kvalitet. Regjeringen vil gjennom skole, organisasjoner, kulturinstitusjoner mv legge vekt på å videreføre vår kulturarv og føre en aktiv politikk for kulturvern.

En aktiv lokal kulturpolitikk er viktig for kulturell identitet, miljø og bosetting i distriktene. Det er derfor viktig å ta vare på og videreutvikle lokale tradisjoner og stimulere til økt egenaktivitet.

Regjeringen legger stor vekt på å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og på å beholde norsk skriftkultur som den viktigste bærebjelken i vårt kulturliv.

Regjeringen vil gi idretten gode rammevilkår og stimulere til fysisk aktivitet.

Mediepolitikken må bygges på mangfold, kvalitet, valgfrihet og et bredere informasjonstilbud.

5. Den norske Kirke, frikirkesamfunnene og de frivillige kristelige organisasjoner er bærere av verdier som utgjør et hovedelement i samfunnets verdiformidling. Regjeringen vil arbeide for at kirkesamfunnene og organisasjonene skal

ha gode og frie arbeidsvilkår. Reformarbeidet med sikte på å gi Den norske Kirke større selvstyre vil fortsette.

6. Regjeringen har som mål å holde boligproduksjonen på et høyt nivå. Det er viktig å sikre den enkeltes rett til å eie egen bolig. Regjeringen vil stimulere unge til å spare til egen bolig gjennom bospareordninger.

Husbanken vil fortsatt spille en vesentlig rolle for den sosiale boligbyggingen, og det vil bli lagt opp til en mer målrettet bruk av boligsubsidiene til beste for førstegangsetablerende og utsatte grupper i boligmarkedet. Regjeringen vil legge opp til at Husbanken i større grad blir en førstehjemsbank. Det bør bygges en relativt stor andel leiligheter med nøktern størrelse og standard.

Regjeringen vil stimulere en sunn konkurranse mellom de private finans- og kredittinstitusjonene slik at deres tilbud om boligfinansiering blir best mulig.

7. Det offentlige har et overordnet ansvar for å tilby hele befolkningen et tilfredsstillende tilbud av helsetjenester - uavhengig av privat økonomi eller bosted. Helsepolitikken må legges opp med sikte på å øke det totale tilbudet, redusere køene og utnytte dagens behandlingstilbud bedre.

Det er et viktig mål å redusere ventetiden i sykehuskøene. Et viktig virkemiddel i dette arbeidet er å bedre tilbudene for kronisk syke, funksjonshemmede og pleietrengende eldre, slik at pasientene får et best mulig tilbud på riktig nivå. Dette må bl.a. skje ved en bedre koordinering mellom sektorene, og gjennom videre utbygging av sykehjem og tilbud om hjemmehjelpstjenester, hjemmesykepleie, trygghetsalarmer, omsorgslønn og avlastningstiltak.

8. Det er viktig å løse helse- og omsorgsoppgaver med nærmest mulig tilknytning til hjemmet og lokalsamfunnet, bl.a. gjennom videre utbygging av omsorgslønn og private tilbud. I den enkelte kommune kan dette skje ved en "omsorgskontrakt" om bl.a. omsorgslønn og avlastningstiltak for pleietrengende eldre og funksjonshemmede og deres pårørende.

Det er også nødvendig å arbeide aktivt for å utvide og gjøre ordningen med rett til nedkortet arbeidstid for personer med omsorgsoppgaver bedre kjent og mer benyttet. Dette må bl.a. skje i samarbeid med næringslivet.

9. Samordningen av midler og innsats fra trygde- og sosialkontorene, arbeidsmarkedsetaten og helsevesenet må bedres. Finansieringssystemet for sykehusene videreutvikles slik at man får en kombinasjon av rammefinansiering og stykkprisfinansiering.

For å oppnå en større effektivisering i det offentlige helsevesen, slik at flere pasienter kan behandles, vil Regjeringen arbeide for at sykehusenes lokaler og medisinske utstyr kan utnyttes bedre enn i dag. Bruken av informasjonsteknologi må bedres, bl.a. slik at informasjon om ventetider og behandlingsoalternativer kan bli bedre og den samlede sykehuskapasitet utnyttes mer effektivt.

Regjeringen vil legge stor vekt på å opprettholde, forbedre og videreutvikle tilbudet til revmatikere.

10. Etter en konkret vurdering av det enkelte tilfelle kan ulike typer private helsetilbud godkjennes som et supplement til det offentlige helsevesen. Ved behandling av søknader om etablering av private sykehus utenfor offentlige helseplaner legges Willoch-regjeringens retningslinjer til grunn, og det finnes frem til prosedyrer som sikrer at retningslinjene blir fulgt opp.

Retningslinjene vil bl.a. innebære at det ikke blir gitt godtgjørelse fra Folketrygden utover de refusjonene som vanligvis gis for medisinsk behandling utenfor sykehus (privat legespesialistvirksomhet og poliklinisk behandling). Det skal stilles samme krav til medisinsk forsvarlig drift ved offentlige og private sykehus. For å sikre at eventuell etablering av private sykehus blir en reell avlastning av det offentlige helsevesen, bør godkjenning av private sykehus avslås dersom dette kan innebære uforholdsmessig stor avgang av personell fra stillinger i det offentlige helsevesen. Det skal legges vekt på at private sykehus ikke må skade helsepersonellsituasjonen i utkantstrøk. Søknader om etablering i områder med størst udekket behov for sykehustilbud bør prioriteres.

Helsetilbud som enten ikke er prioritert eller lavt prioritert av det offentlige, bør i større grad overlates til private klinikker.

11. Arbeidet for funksjonshemmede og andre spesielt vanskeligstilte grupper i samfunnet styrkes, både gjennom offentlige tiltak og private tilbud.
12. Regjeringen vil legge vekt på sammenhengen mellom livsstil, helse og samfunnsøkonomi. Det fremlegges eventuelt en egen stortingsmelding om disse spørsmål, bl.a. på basis av foreliggende forskningsrapporter.
13. Regjeringen vil legge frem et nytt revidert forslag om endringer i lov om sosial omsorg, og regelverket for utbetaling av sosiale ytelser vil bli gjennomgått.
14. Ideelle organisasjoner gis bedre arbeidsvilkår slik at de i større grad kan være med på å løse viktige samfunnsoppgaver bl.a. i omsorgssektoren. Det gis innenfor

begrensede rammer skattefradrag for gaver til slike organisasjoner.

15. Det må føres en edruskapspolitikk med sikte på å nå Verdens Helseorganisasjons mål om 25 pst reduksjon av alkoholforbruket innen år 2000. Regjeringen vil, på basis av tilgjengelig erfaringsmateriale, arbeide aktivt for å nå dette målet.

Det må legges sterkere vekt på systematisk forebyggende arbeid i form av holdningsskapende kampanjer og annen opplysningsvirksomhet, herunder trafikk-kontroll og andre tiltak som er rettet inn mot å forebygge ulykker knyttet til alkoholbruk.

Regjeringen ser det som viktig å støtte de frivillige organisasjoner som driver alkoholfritt miljøarbeid. Innsatsen overfor de frivillige organisasjoner som arbeider i edruskapssektoren og til alkoholfrie miljøtiltak i kommunene vil bli styrket.

Rusmiddeldirektoratet må følge utviklingen nøye og om mulig måle effekten av ulike edruskapspolitiske tiltak.

Det må føres god kontroll med at gjeldende alkohollovgivning overholdes, særlig i forhold til skjenking og salg til mindreårige. Ved overtredelser bør skjenkebevilling inndras, midlertidig eller permanent.

Avgiftsøkningene på alkohol og tobakk skal minst følge den alminnelige prisstigning.

De deltagende partier står for øvrig fritt til å arbeide for sine syn på virkemidlene for å nå målene i edruskapspolitikken.

16. Familien er den grunnleggende enhet i vårt samfunn. Den samlede politikk må underbygge ekteskapet som samlivsform.

Denne holdning må også prege vår lovgivning.

Regjeringen vil utrede en mulig samordning og omlegging av de mange skattefradrag, støtte- og overføringsordningene til barnefamiliene med sikte på å få til en samlet stor barnetrygd/direkte støtte som kan gi foreldre et mer reelt valg mellom hjemme- og utearbeid mens barna er små.

Regjeringen vil i første omgang bedre småbarnfamilienes økonomiske situasjon og se dette i sammenheng med Regjeringens målsetting om å føre en politikk som gir mer reell valgfrihet mellom hjemme- og utearbeid.

Det innføres en ordning med et ekstra kontanttilskudd pr barn under 3 år. Overføringene av statstilskudd til barnehageplasser for barn under 3 år må sees i sammenheng med den økte støtte til småbarnsfamiliene, slik at tilskuddet trappes ned for den enkelte barnehageplass for barn under 3 år tilsvarende kontanttilskuddet pr barn. Det forutsettes at foreldrebetalingen for disse barnehageplassene økes med samme beløp. Foreldrene vil selv kunne velge om de vil bruke kontanttilskuddet til barnehageplass, dagmamma eller eget omsorgsarbeid.

Ordnningen legges praktisk og administrativt til rette i løpet av 1990, og iverksettes fra 1/1 1991 med 10.000 kroner pr barn under 3 år.

Regjeringen vil legge opp til at takten i barnehageutbyggingen opprettholdes. Private barnehager og familiebarnehager stimuleres for å øke tilgangen på barnehageplasser.

Regjeringen vil i perioden som ledd i sitt arbeid for å bedre situasjonene for barnefamiliene forlenge svangerskapspermisjonen og øke fødselspengene for hjemmearbeidende slik at det blir bedre samsvar mellom fødselspenger og svangerskapspermisjon. For 1990 økes fødselspengene for hjemmearbeidende betydelig.

Videre vil fradraget for legitimerede utgifter til pass og stell av barn bli økt.

Familierådgivning og familievern vil bli styrket.

17. Abortforebyggende tiltak vil bli styrket.

Regjeringen vil utarbeide en handlingsplan for abortforebyggende tiltak. Informasjon og rådgivning til abortsøkende og hjelpe- og støttetiltakene for vanskeligstilte gravide vil bli styrket.

De deltagende partier står for øvrig fritt til å arbeide videre for sitt syn på abortlovgivningen.

18. Regjeringen vil arbeide for å endre ordninger som gjør at samlivspartnere av økonomiske grunner ikke velger å inngå ekteskap.

19. Regjeringen vil legge frem for Stortinget retningslinjer for forskning innenfor bio- og genteknologi.

Det vil innenfor etiske rammer bli lagt vekt på å utnytte de positive muligheter som bio- og genteknologien gir, bl.a. i utviklingen av det medisinske tilbud.

Regjeringen vil legge vekt på at det vises varsomhet på bio- og genteknologiområdet, og vil fremme forslag om nødvendige restriksjoner og regelverk, også når det gjelder patentspørsmål.

Regjeringen vil følge opp Stortingets vedtak om oppnevning av en offentlig bio- og genteknologinemd. Regjeringen vil videre ta opp i FN og FNs organer forslag om internasjonale retningslinjer for patentspørsmål innen gen- og bioteknologisk virksomhet, som bl.a. kan tjene utviklingslandenes interesser og miljøvern hensyn.

**Regjeringen vil opprettholde forbudet mot forskning på
befruktede egg.**

D. POLITIKK FOR SIKKERHET OG INTERNASJONALT SAMARBEID

1. Regjeringen vil føre en utenriks- og sikkerhetspolitikk som kan bidra til fortsatt avspenning mellom øst og vest. Det legges økt vekt på innsats for å fremme menneskerettighetene.

2. Målet for norsk sikkerhetspolitikk er å sikre fred i frihet, basert på et sterkt nasjonalt forsvar og et forpliktende samarbeid med våre allierte i NATO. Forsvaret sikres årlig, reell bevilgningsvekst. Produktiviteten i Forsvaret må samtidig bedres.

3. Norge må arbeide for global utjevning, bl.a.. gjennom aktiv utviklingshjelp på et høyt nivå. Det legges vekt på en mer effektiv utnyttelse av midlene, og dette sikres bl.a. gjennom aktiv evaluering av ressursbruken. De private organisasjoner gis en utvidet rolle i hjelpearbeidet.

Regjeringen tar sikte på en fortsatt økning i utviklingshjelpen. Det vil fortsatt være et mål at bistanden etter hvert øker også målt som andel av BNI. De årlige bevilgninger fremover må imidlertid sees i sammenheng med den generelle økonomiske utvikling.

Norge må arbeide for sterkere produksjons- og handelssamarbeid med utviklingsland.

4. Norge må være en aktiv pådriver for reduserte handelshindre, større utveksling av kunnskap og kultur, strengere internasjonale miljøvernkrav og økt miljøinnsats. Arbeidet for å motvirke proteksjonistiske tendenser i verdenshandelen og internasjonal skipsfart fortsetter.

FORHOLDET TIL EUROPA

1. De raske og dyptgripende endringer i Europa stiller Norge overfor nye utfordringer og muligheter. Det er Regjeringens mål å bidra til et utvidet samarbeid i Europa, både når det gjelder samarbeid mellom øst og vest og i forbindelse med EFTA/EF-prosessen og tilpasningen til EF's indre marked.

Regjeringen vil føre videre den aktive tilpasningen som er lagt fast gjennom St.meld.nr. 61 for (1986-87) og Innst. S.nr 244 for (1987-88), og slik det utvikles videre gjennom drøftelser mellom Regjering og Storting. Tilpasningen vil skje såvel gjennom EFTA som bilateralt og gjennom nordisk samarbeid der det er hensiktsmessig.

Regjeringen må basere sitt forhold til EF og tilpasningspolitikken til EF's indre marked på at Norge ikke er medlem av EF.

For tilpasningen gjennom EFTA vil Regjeringen vise til den erklæring som EFTAs regjeringssjefer avga ved møtet i Oslo 14. og 15. mars 1989. Regjeringen vil i det videre arbeid legge vekt på å bidra til samlende holdninger fra EFTAs side.

Norge vil arbeide aktivt for å fjerne tekniske og administrative hindringer som hemmer samhandelen mellom land i Europa. I dette arbeidet vil Regjeringen legge vekt på retten til å ha høye standarder og strengere regler når det gjelder krav til helse, sikkerhet og arbeidsmiljø.

Regjeringen ser det som avgjørende at det ikke reises nye handelshindringer mellom Norge og EF, og at en aktivt søker å øke Norges innflytelse og sikre næringslivet de muligheter det europeiske marked gir. Viktige nasjonale tiltak for å gi norske bedrifter større konkurransekraft og økte markedsandeler vil også være en økonomisk politikk som kan gi styrket konkurranseevne, bedret bedriftsbeskatning og økt innsats innenfor forskning og

utvikling.

Regjeringen vil arbeide for å sikre nasjonale konsesjonsordninger som gir nasjonal kontroll med forvaltningen av ressurser og miljø, bygget på gjensidighetsprinsippet.

Regjeringen vil legge vekt på størst mulig åpenhet i behandlingen av tilpasningsprosessen i forhold til EF, og tar sikte på nær kontakt og samarbeid med Stortinget og Stortingets organer med sikte på bredest mulig tilslutning til den linje Norge velger. Utvikling av vårt lands forhold til EF må skje i nært samråd med Stortinget.

Nærmere om de enkelte områder

2. Regjeringen viser til Oslo-erklæringens formuleringer om at forhandlingene mellom EF og EFTA bør lede til en størst mulig realisering av fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer, med det siktemål å skape et dynamisk og enhetlig europeisk økonomisk rom.
3. Regjeringen ønsker å utvikle det fremtidige samarbeid mellom EF og EFTA når det gjelder varehandel, gjennom et utbygget frihandelsområde.

I EF/EFTA-prosessen foregår nå utredninger av ulike løsninger også for varehandelssamarbeidet som Regjeringen må vurdere når disse foreligger.

Regjeringen vil legge vekt på at EF/EFTA-prosessen skjer i samsvar med det arbeidet som gjøres i GATT, og med GATT's regelverk.

Regjeringen forutsetter at grensekontroll vil bli opprettholdt.

En felles landbrukspolitikkk blir ikke vurdert som

aktuell.

Regjeringen vil arbeide for frihandelsområde for fisk innen EES.

4. Det vil være i Norges interesse å ha frihet til å tilby tjenester innen hele det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EES), og det må arbeides videre med konkrete regler for dette, bl.a. bygget på gjensidighetsprinsippet.

5. Spørsmålet om et felles arbeidsmarked må sees i forhold til norsk innvandringspolitikk og innvandringsstoppen. Regjeringen mener derfor at det også i det gjensidige forhold til EF/EFTA fortsatt må være former for begrensnng av og kontroll med arbeidsinnvandringen.

Det er et viktig mål å nå frem til ordninger som sikrer gjensidig godkjenning av faglige kvalifikasjoner innenfor EES. Norske studenter må sikres deltakelse i de europeiske utdanningsprogrammene.

6. Regjeringen vil aktivt søke å medvirke til avtaler om utvidet samarbeid på områder som miljøvern, utdanning, forskning og utvikling, den sosiale dimensjon, forbrukervern og samarbeid mellom mellomstore og små bedrifter, turisme mv.
7. Det er viktig at Norge kan praktisere og opprettholde høye standarder og ambisjoner f.eks på det sosial- og distriktspolitiske området samt innen miljøpolitikken, inkludert gen- og bioteknologiske spørsmål. Retten til å fastsette nasjonale avgiftssatser som er sosialt, miljø eller helsepolitisk begrunnet er viktig.

8. Nasjonale interesser vil kunne kreve bilaterale avtaler med EF på viktige nasjonale områder som fisk, energi og skipfartssektoren, slik det er åpnet for gjennom Oslo-erklæringen.

9. Et fremtidig EES vil kunne kreve felles beslutningsmekanismer og administrative organer. Regjeringen vil legge vekt på de enkelte lands likeverdighet innen EES og på løsninger som kan sikre de enkelte EFTA-land reell innflytelse.

Regjeringen baserer seg på at en EES-avtale skal være av folkerettslig karakter. Avtalen vil således være folkerettslig bindende for statene, men ikke direkte overfor bedrifter og enkeltpersoner. Disse må forholde seg til nasjonal lovgivning.

Regjeringen legger til grunn at de formelle avgjørelser i et eventuelt EES skal være enstemmige. Det samme gjelder opprettelsen av organer innen EES, regelverket for disse og beslutninger om felles rettsregler innen EES. Det legges til grunn at EES-reglene må bli en del av landenes nasjonale rett.

Regjeringen forutsetter at alle EFTA-land skal være parter i en EES-avtale. De enkelte land skal kunne øve initiativrett både når det gjelder formelle beslutninger og når det gjelder lovgivningsprosessen.

En eventuell EES-domstol som skal avgjøre tvister må være sammensatt av medlemmer fra både EF- og EFTA-land. Avgjørelser av tvistemål i en eventuell EES-domstol skal slik systemet er for Haag- og Menneskerettighetsdomstolene, bare være bindende for det enkelte land og ikke overfor bedrifter og enkeltpersoner som skal forholde seg til nasjonal lovgivning. Denne forutsettes å være i overensstemmelse med våre folkerettslige forpliktelser.

10. Partiene har handlefrihet i perioden til å vurdere hvilket tilknytningsforhold til EF som best tjener norske interesser.